

Kétségtelen tehát, hogy abban az időben forradalmi helyzet érlelődött hazánkban. A döntő fordulatot 1944-ben a Vörös Hadsereg győzelme jelentette. A fasiszták leve-résével megvívta a harmadik forradalom fegyveres harcát is. Ez önmagában is döntő fordulat volt, méginkább azzá tette ezt, hogy az ország történelme során először vált egy nagyhatalom — a világ első szocialista állama — egyenrangú szövetségesevé, igaz barátjává.

De a forradalmat a párt vezetésével a nép készítette elő és fejezte be. Megvalósította, amiért 1848-ban, 1919-ben és a két világháború között a nemzet legjobbjai harcoltak. Az 1944 előtti és utáni időszak ezer szállal függ össze, egyetlen forradalmi folyamat és történelmi méretekből is csak együtt érthető.

A mi társadalmunk tehát három forradalom örököse. E három forradalomban győzelemmel zártunk le egy fél évezredes tragédiát. Népünk joggal lehet büszke rá, hogy nemzeti felemelkedése mellett a forradalmakban az egész emberiség társadalmi felemelkedésének élvonalában harcolt és harcol.

A nemzeti önismeret és önbecsülés a fejlődés egyik fontos feltétele. Amikor felidézzük és értékeljük a múltat és tisztelgünk a haladás harcosai előtt, mai dolgainkat is szolgáljuk.

Csatári Dániel:

A Márciusi Front szerepe és jelentősége

„Mit ér a szó, ha nincs tiszta értelme? Mire jó a mondanivaló, ha nem világos, hogy miből fakad és hová tart?”¹ *Erdei Ferenc* kérdéseit nem szónoki fogásként idézzük, hanem vállalkozásunk nehézségeinek jellemzésére, megértésünket kieszakó-lendő.² A történelmet felelevenítő szavak tiszta értelmét, az igazság keresésének világos vágyából fakadó, s a jelen érzés- s gondolatvilágának gazdagítására irányuló törekvéseit ugyanis többféle szemléleti veszély fenyegeti.

Ezekkel szemben már előljáróban le kell szögeznünk: a múlt, a történelem nem olyan adathalmazok gyurmája, amelyekből a gyermekek a maguk játékszereiként rokon- vagy ellenszenves emberfejeket formálnak, hogy az előbbi esetben babusgaság, az utóbbiban pedig becsméreljék őket. A történetírás sem hasonlítható az effajta játékokhoz, annak ellenére, hogy a történészek mindenkor számolniuk kell az emberi természet két tulajdonságával: a szeretettel és a megvetéssel. Lehet tehát a múltat símogatni, pozitívumait kiemelni, küzdőinek felmentését kimondani. S ugyanígy elképzelhető a múlt egyoldalú bírálata, a sújtás, a felelősségre vonás, a megfel-lebbezhetetlen „verdikt” kihirdetése. S az ilyen szemléleti megközelítésekkel kiindulva, a múltat megszólaltató történész felléphet annak védőügyvédjeként, vagy akár a vád ügyészének pózában is tetszeleghet.

A múlttal szembeni heroizálás és deheroizálás buzgalma viszont egyaránt a történelemre emlékeztető jelent károsítja meg. Vagy élettelen, merev szobrokat állíthat az utókor elé, amelyek előtt csak áldozati szertartásokat lehet bemutatni, vagy elmetszi a jelennek a múltban megbúvó gyökérszárait, s így saját erőfeszítéseinek történelmi forrásaitól fosztja meg önmagát.

A múlt konkrét alakját szétdaraboló s így a jelentől elválasztó önkényeskedő prókatori szemlélet üvesztőit akkor tudjuk elkerülni, ha *Gaál Gábornak*, a Korunk egykori szerkesztőjének gondolatából indulunk ki: „... semmiféle múlt nem vész el soha: valahol és valahogy megmarad valamiben, és munkál a jelenben, mert azért volt, hogy a jelen e hosszú és széles káprázatát megteremtse. A múlt és a múltunk nem vész el soha. Sem az egyes emberé, sem az emberiségé. Örizzük és éljük, és visszük magunkkal: a miénk.”³

¹ *Erdei Ferenc*: Város és vidéke. Bp., 1971. 437. old.

² Előadásként elhangzott 1977. március 31-én Makón, a Márciusi Front megalakulásának 40. évfordulóján rendezett emlékülésen, és nyomtatásban megjelent a *Tiszatáj* 1977/5. számának 57–65. oldalain. A tanulmányunk az eredeti szövegét a jelenlegi kiadás számára némileg módosítottam. Jerövidítettem és jegyzetapparátussal láttam el.

³ *Gaál Gábor*: Válogatott írásai. Bukarest, 1965. II. köt. 109. old.

S ma, néhány nappal a Márciusi Front zászlóbontásának 40. évfordulója után és a szocialista Magyarország születésnapja előestéjének 32. évfordulóján, azért fordulunk a megőrzés szándékaival a Márciusi Front felé, mivel a negyven évvel ezelőtt fellépők energiái azokba az erőfeszítésekbe olvadtak bele, amelyek a jelen hosszú és széles káprázatát: a szocialista Magyarország megteremtését és felvirágzását eredményezték.

A Márciusi Front közvetett előzményei 1848—49-es forradalmunk vérbefojtásához nyúlnak vissza, közvetlen forrásvidékei pedig az 1918—19-es levert forradalmak után hatalmát megszilárdító ellenforradalmi-fasiszta rendszer társadalmi s politikai viszonyainak talajában keresendők. A szocialista forradalom már napirenden van, és egy olyan történeti időszakban verték le, amikor még a demokratikus forradalom feladatait sem oldották meg. A magyar nép igazságainak 1918—19-es forradalmi tükrét az imperialisták szétzúzták, s hazai szállásainálók annak még a szilánkjait is igyekeztek a sárba taposni, nehogy egy szikrányi fény világíthassa meg a munkás-ság és a parasztság teendőit.

A történelem menetét azonban 1917 októbere után már megállítani nem, legfeljebb lassítani lehetett. Nálunk is megindult a szocialista és demokratikus erők lassú regenerálódási folyamata. A KMP heroikus munkával újjászervezte sorait, s harcolt a második szocialista forradalom győzelméért. A szakszervezetekbe tömörült munkásság megvédte pozícióit. Alkotó nagyjaink örökéletű művekkel élesztették és ébresztették népünk cselekvési kedvét. A városi kispolgárság kezdett hangot adni demokratikus politikai követeléseinek, az értelmiségi fiatalság radikális, bár kicsiny csapatai is jelentkezni kezdtek, s feltűntek azok az írók: a szabad legények, akik a parasztság demokratikus vágyainak adtak hangot.

Ezek az erők azonban az első időszakban még egymás ellen hadakoztak, mivel nem született olyan átfogó politikai program, amely a szocialista és demokratikus, társadalmi és nemzeti követeléseinket egységesen tudta volna népünk számára megfogalmazni.

Az ilyen politikai koncepciót a történelmi irodalom népfrejtropolitikának nevezi. Ennek az a lényeges vonása, hogy azt a lenini forradalomelméletet alkalmazza, amely a szocialista és demokratikus forradalom feladatainak kölcsönhatásait s összefüggéseit hangsúlyozza. Ezt a gondolatot a fasiszmus elleni harc időszakában kidolgozott népfrejtropolitikában a kommunisták úgy konkretizálták, hogy a lenini követelmények szerint a demokratikus forradalom elodázott vagy újra aktuálissá vált összes feladataira gondot fordítottak.

A népfrejtpolitika tehát nem állította szembe a demokratikus követelésekért folyó harcot a szocializmus megteremtésének céljával. Ellenkezőleg: éppen az utóbbihoz teremtette meg az új történelmi helyzetben az átmeneti feltételek sokaságát a parasztok, szociáldemokraták, pártonkívüliek, kisiparosok, kiskereskedők, diákok, egyetemisták, értelmiségiek bevonásával, demokratikus követeléseik felkarolásával — minden ország adott viszonyainak alapos elemzése révén.

A magyar kommunisták is olyan népfrejtpolitikát dolgoztak ki, amely az említett követelmények szerint egyetemes jelleggel kovácsolta össze a magyar progresszió különböző, egymástól elszigetelten vagy éppen egymás ellen hadakozó áramlatainak társadalmi és nemzeti, demokratikus és szocialista követeléseit. Petőfi és Ady örökségének ébresztése, a társadalmi felszabadulás elérhető korabeli követeléseinek előtérbe állítása azt jelentette, hogy a magyar kommunisták népfrejtpolitikája, a nemzeti, nemzetiségi, faji elnyomás és a reakció minden formája elleni harc feladatait is meg tudta fogalmazni. A KMP népfrejtpolitikája kifejezte, hogy a magyar nép nemzeti függetlenségét és társadalmi felszabadulását igénylők akarata természetesen és erőltetés nélkül találkozhat a világ szabadságáért küzdő népek szolidaritásával. Első ízben született tehát az 1919 utáni Magyarországon olyan politikai koncepció, amely a nemzeti igények a társadalmi haladás, és így a dunai népek közötti ellentétek feloldását is ki tudta fejezni. A magyar nép felszabadulásának forradalmi igazságait ország-világ újra egy fényesen ragyogó tükörben láthatta meg.

Miközben az internacionalista magyar kommunisták eljutottak a nemzeti fejlődés demokratikus kérdéseinek megértéséhez és felkarolásához, 1848—49 parasztkatonáinak utódai is kezdték megérteni, hogy felszabadulásuk nem képzelhető el társadalmi kérdéseik napirendre tűzése és a fasiszta rendszer ellen, a demokratikus követelésekért harcoló munkásosztály támogatása nélkül.

A népi tenger megmozdulásáról érkező üzenetet felfogó és azokat kifejező népi írók szerint — ahogy Erdei Ferenc írta — a parasztok terheiktől és nyúgeiktől akarnak szabadulni, azaz nem kicserélni, hanem felszabadulni szeretnének.⁴

A parasztság felszabadulási vágyának hangot adó szegénylegények szabadcsapatokká szerveződésének folyamatát a városok és falvak földjei aló kinyúló munkás- és parasztkezek egymásra találkozásának történetét hely- és időhiány miatt nem tárgyalhatjuk.⁵ Enélkül is megállapíthatjuk azonban, hogy a parasztok cselekvési vágyát segítették konkrét formába önteni és történelmi hatóerővé változtatni a magyar kommunisták. A történelmi fejlődés és ez az eszmei segítség azután 1937. március 15-én a Márciusi Front megalakulásához vezetett.

A magyar kommunisták, Révai József és Poll Sándor, a világháború utáni évek legjelentősebb szellemi áramlatának, a „legmélyebb történelmi és társadalmi gyökerekkel” rendelkező megmozdulásnak tekintették a Márciusi Frontot, és egy széles antifasiszta mozgalom lehetőségeit látták meg benne.⁶ Úgy vélték, képes lesz arra, hogy az 1867 kárvallottjának, a parasztságnak és 1919 áldozatának, a munkáságnak a szövetsége köré csoportosítsa az ország egységes erőit egy demokratikus antifasiszta program alapján.

A Gondolat, a párt legális folyóirata teljes súlyával a Márciusi Front mellé áll: közli a 12 pontot, s Nagypál István, a program végrehajtásáról szólva megjegyzi: ennek „tartalmában forradalminak kell lennie”, de „eszközeiben lehet megrázkódtatásoktól mentes”.⁷ József Attila véleményében több a fenntartás, de alapjában véve ő is fegyvertársat lát a Márciusi Frontban.⁸

Ennek az együttérző alapállásnak, a fegyvertársnak kijáró szolidaritásnak megfelelően, Balint György írta, „szeretettel, megértéssel és értékeléssel”⁹ segítette elő a Márciusi Front eszmei tisztázódásának folyamatát. Főként két ponton: a munkás-paraszt szövetségen alapuló demokratikus tömörülés megteremtését és a határozott külpolitikai állásfoglalást ajánlva figyelmükbe.

„Budapest március 15-nek is városa, a szocialista munkásmozgalomé is, Petőfi Sándoré és Ady Endréé is” — írta Révai József a városellenesség mítoszának osztása érdekében. — A magyar szellemnek Tömérkény István vagy Bródy Sándor csak végleteit fejezi ki. Ennek a szellemnek egysége és nagysága Petőfi Sándorokban és Ady Endrékben ölt testet.”¹⁰

Eppen Petőfi és Ady szellemében javasolták a kommunisták, hogy a magyar szabadság ügyét a világszabadság ügyével kapcsolják össze, és a fasiszmus szennyes árjával szemben a Szovjetunióval és a szomszédos országok demokratikus erőivel építsenek közös gátakat. „A dunai népek összefogása kétségtelenül megvalósítható — írta Moszkvában megjelenő lapjuk, az Új Hang. — Nálunk éppúgy, mint a szomszéd országokban, máris mozgásba jöttek a demokratikus erők. Spanyolország példája világosan mutatja, hogy egy újabb 1914 fenyegető rémétől csak a fasiszmus megsemmisítése szabadíthatja meg az emberiséget. Ez egyben az egyetlen igazi megoldása a dunai kérdésnek is.”¹¹

A Márciusi Front egyetértett a javaslatokkal, és arra törekedett, hogy sorait az augusztusig hozzá csatlakozó Kossuth Párton, a Szegedi Fiatalokon, a Barta Miklós Társaságon kívül az ország összes demokratikus és szocialista erőivel bővítse — és nem eredménytelenül. Szeptemberben már a Márciusi Front s a Gondolat közötti kapcsolat is a megvalósulás stádiumába jut,¹² és a további előrelépés jelentős eseménye Makón az 1937. október 3-án tartott tanácskozással valósul meg. Nem függetlenül annak a városnak a légköréből, amely a szépség koldusának alkotóját befogadta, s e nehéz korszakban a haladó magyar gondolat egyik elszánt védőbástyája volt. Ezért a tisztelgő utókor előtte külön is meghajtja fejét. Mivel a Márciusi Front makói tevékenységéről s kapcsolatairól Féja Géza és Tamasi Mihály külön előadást

⁴ Erdei Ferenc: *Parasztok*. Bp., év nélkül, 209—210. old.

⁵ Legyen szabad az érdeklődők figyelmébe ajánlani Féja Géza: *Szabadcsapat* (Bp., 1965.) és *Lázadó alkonyat* (Bp., 1970.) című szép könyveit; Kállai Gyula: *Szocializmus, népfront, demokrácia* (Bp., 1971.), *Szabadságunk születése* (Bp., 1973.), *A múlttól a jelennek* (Bp., 1976.), *A magyar népfront négy évtizedéről* (Bp., 1977.) alapvető munkáinak vonatkozó részeit és a Vásárhelyi Találkozó című könyvecskémet. (Bp., 1967.)

⁶ Révai József: *Marxizmus és magyarság*. Bp., 1946. 14. és 137—139. old. és Poll Sándor cikke a *Sarló és Kalapács* 1937. évfolyama 14—16. számának 236—237. oldalain.

⁷ *Gondolat*, 1937. március—április.

⁸ *Magyar Nap*, 1937. július 15.

⁹ *Gondolat*, 1937. május—június, 137—139. old.

¹⁰ *Magyar Nap*, 1938. március 10.

¹¹ *Új Hang*, 1938. 1. sz. 118. old.

¹² *Magyar Nap*, 1937. augusztus 15. és szeptember 19.

tartanak,¹³ annak mindössze egy mozzanatára utalnék. A makói tanácskozáson kidolgozott kiáltvány, amelyet *Erdei Ferenc, Féja Géza, Illyés Gyula, Kovács Imre* s *Veres Péter* írtak alá, már határozottan foglal állást a munkás-paraszt szövetségre épülő demokratikus erők egysége és az összes dunai állam összefogása mellett, amelynek feltételét népi erőink uralomra jutásában jelöli meg.¹⁴ Ebben a politikai hivallásban már határozottabban jut kifejezésre *Erdei Ferenc* alábbi felismerése: „Dán vagy magyar, német vagy albán paraszt: kevesebb különbség egymás közt, mint ami egy nemzetbeli úr és paraszt között van, más a nyelv, mások az élet külső formái, de a sors olyan egy, mintha csak örökösen együtt éltek volna. Más nyelven szólnak, és más köntöst viselnek, de amit mondanak, és ahogy viselik öltözetüket, az annyira egy, mintha csak egymástól tanulták volna el.”¹⁵

Ezek után a Márciusi Front javaslatot tesz egy olyan országos találkozó megrendezésére, amelyen a demokratikus s szocialista áramlatok és erők képviselői megvitatathatják a munkás-paraszt-értelmiségi összefogás kérdéseit, és elindulhatnak annak megvalósítása felé.

A találkozót előkészítő értekezlet — személy szerint *Féja Géza* és *Makkay Miklós* kezdeményezésére — 1938. január 21-én a Centrál kávéházban ült össze. Ezen megjelentek a magyar progresszió összes képviselői. A jelenlévő detektívek feloszlatták ugyan az előkészítő értekezletet, de amíg elmentek a rendőrkért, a jelenlévők megállapodtak abban, hogy 1938. március 15-re, a forradalom 90. évfordulójára Kecskemétre háromnapos találkozót hívnak össze, amelyen megtárgyalják a föld, az ipar, a kereskedelem, a kulturpolitika kérdéseit. Az addig széthúzó szellemi irányzatok képviselői megérették, hogy közös cselekvésre van szükség, és ennek elősegítése érdekében olyan programot kívántak kidolgozni, amely lehetővé teszi, hogy a demokrácia és a gyors ütemű szociális haladás alapján kezdet nyújthassanak egymásnak a magyar progresszió minden áramlatának képviselői. „Nemcsak a fiatal nemzedék, hanem a demokrácia régi tábora akar találkozni Kecskeméten azokkal, akik újabban fordultak a demokrácia felé — írta ezekről a törekvésekről *Révai József*. — A polgári radikálisok a szociáldemokraták a népiesekkel, vagyis a diktatúrára törők ellen szervezkedők sokszínű tábora.”¹⁶

Igy vált a parasztság megmozdulásaként indult Márciusi Front a kommunisták eszmei segítségével a nemzeti egységfront kialakításának olyan tényezőjévé és kezdeményezőjévé, amely a paraszti felszabadulás és az emberi felszabadulás vágyainak összekapcsolására tett kísérletet. Ezért volt alkalmas arra is, hogy új, demokratikus külpolitikai hitvallásával a fasisztaellenes dunai népek megegyezésének ügyét egyengesse. Hiszen a népi megújodás, a magyar demokrácia egyetlen külpolitikai szövetségese és biztosítéka csak a Szovjetunióra támaszkodó dunai népek összefogása lehetett.

A szomszédos országok népi erőivel való szövetség megteremtésének s a nemzeti-ségi magyarságnak egy ilyen demokratikus egységfrontba történő felzárkózásának útján egyengette a mozgalom 1937 novemberében meginduló lapja, a *Híd*, miközben a Márciusi Front is élvezte ezeknek a mozgalmaknak pozitív impulzusait.

S ez a hídverés nem volt illúziórikus elképzelés. Hiszen a kommunista pártok gazdagodó-erősödő népfrempolitikájának eredményeként a szomszédos országokban is alakultak azok a demokratikus nemzetiségi mozgalmak, amelyek sérelmeikre a többségi népi demokratikus erőitől kértek segítséget, hogy a hitleri megszállás szándékaival szemben a közösen fenyegetett dunai népek szövetkezésének ügyét egyengessék.

Csehszlovákiában például, ahol a korábbi években a demokratikus útkeresés egy komoly mozgalom, a *Sarló* keretében jött felszínre, 1936-ban két ízben ült össze a demokratikus magyarság áramlatainak részvételével az ún. Tavaszí Parlament. Jugoszláviában pedig a *Híd* című folyóirat körül csoportosulók egyre szélesebb köre egyengeti a magyar nemzetiségi tömegeknek a népfrempolitika szocialista erőihez vezető útját. Romániában is érlelődtek a nemzetiségi tömegekre nagy vonzerőt gyakorló egység- és népfrempolitika sikerei. S a Márciusi Front kapcsolatai révén mindhárom országban egyengette a magyar nemzetiségi és a többségi népi tömegek egymásra utaltságának útját.

¹³ *Féja Géza*: Makó és a Márciusi Front. *Tiszatáj*, 1977. 5. sz. 51—57. old. és *Tamasi Mihály*: A Márciusi Front és *Erdei Ferenc*. *Tiszatáj*, 1977. 3. sz. 61—67. old.

¹⁴ *Vö.*: *Válasz*, 1937. november, 698. old. és 1938. március, 121—127. old.

¹⁵ *Erdei Ferenc*: *Parasztok*. Budapest, év nélkül, 15. old.

¹⁶ *Magyar Nap*, 1938. január 22.

Legyen szabad most csak néhány szóval jelezni, hogy ezek az erőfeszítések milyen jellegű demokratikus nemzetiségi mozgalmak megteremtését eredményezték. Ennek érdekében az 1937. október 2-án, *Tamási Áron, Balogh Edgár, Nagy István, Kacsó Sándor, Jordáky Lajos* s a többiek kezdeményezésére összeült Vásárhelyi Találkozó programjára utalok, amely a demokratikus életigényeket és a román nép felé történő útkeresés szükségességét fejezte ki. A békes együttműködés s a demokratikus szabadságjogok elvét tiszteletben tartó Vásárhelyi Találkozó résztvevői a román nép felé fordulva kijelentették: „A Vásárhelyen összeült fiatalok egy szabadságot szerető nép nyíltságával fordul a nemzeti álmaiban beteljesült és Gyulaférvár magas szelleméhez felemelkedni tudó román néphez és irányítóihoz, hogy az élet és emberi jogaiban veszélyeztetett magyarság számára találja meg azt a módot, amely a lelki kibéküléshez vezet, és a történelmi egymásuraltságban élő két nép számára a szabad testvéri együttélés lehetőségeit megteremti.”¹⁷

Mindezek alapján Kállai Gyula a Márciusi Frontot „az általános európai népfrejtőmozgalom sajátos magyar megnyilatkozása formájának” minősítette,¹⁸ Balogh Edgár pedig joggal állapíthatta meg: A Márciusi Front a Vásárhelyi Találkozó eszméiben történelmi ellentmondások végzettségéből szabadult fel és egyetemes emberi ügyévé vált minden, ami magyar.¹⁹ A magyar kommunisták Moszkvában megjelent folyóirata, az Új Hang e mozgalmak nemzetközi jelentőségét emeli ki: „az egész Dunavölgyében is ezentúl nagy rokonszenv kíséri ezt a demokratikus megmozdulást.”²⁰

A népi Magyarország és a dunai népek közös hazai frontjának megteremtésére alkalmas magokat elvetették és gondolatmenetüknek ezen a pontján jogosan merül fel a kérdés: miért nem csíráztak ki ezek a magvak? Miért nem szökkentek szárba a mozgalmak nyiladozó rügyei? Más szavakkal: miért nem tudták ezek a biztató kezdeményezések döntően megváltoztatni hazánk s a szomszédos országok történetét?

Köztudott, hogy Ausztria elfoglalásával a hitleri Németország 1938-ban megjelent a Lajta partján, és ezzel Kelet-Európa politikai viszonyaiban olyan folyamat indult meg, amely az itt élő népek frontjának teljes összekuszálásához vezetett. Németország közvetlen beavatkozása ezeknek az államoknak a belügyeibe ugyanis megelénkítette és felvillanyozta a szélsőjobboldali mozgalmakat, amelyek nyíltan törtek hatalomra és a német függőség szálláscsinálói voltak. Mindenütt erősödtek azok a törekvések, amelyek az amúgy is gyér demokratikus jogokat vették célba. Romániában például bevezetik a királyi diktatúrát, Csehszlovákia a hitleri Németország támadásának zárótüzébe kerül, s a magyar uralkodó osztály is elérkezettnek látja az időt arra, hogy erőszakkal véget vessen a népi erők felzárkózási folyamatának.

A Kecskeméti Találkozó további előkészítő munkáit például a rendőrség betiltotta. *Illyés Gyulát, Sárközi Györgyöt, Erdei Ferencet, Kovács Imrét és Féja Gézá*t az ügyészség perbe fogta. A Viharsarok szerzőjét, Féja Gézá — ahogy a vádiratban olvasható — azért ítélték öthónapi fegyházbüntetésre, mivel „a munkásosztályt a munkaadó és földbirtokos osztály elleni gyűlöletre izgatta.”²¹

A Gondolat szerkesztői és munkatársai, a KMP tagjai és szervei, a Szociáldemokrata Párt, a szakszervezetek azonnal kiálltak védelmükben. Az úvidéki Híd, az osztravai Magyar Napban *Fábry Zoltán* és *Vass László* is felemelték tiltakozó szavukat.²² Gaál Gábor is a perbefogottak védelmére kelt, a Vásárhelyi Találkozó résztvevői pedig kijelentették: „az elítélt írók mellé az erdélyi magyar fiatalok is a vádlottak padjára ül.”²³

Ez a szolidaritás a kedvezőtlen külpolitikai változások első heteiben még biztosítani tudja a Márciusi Front lendületét. Debreceni lapjuk, a Tovább a Csehszlovák Köztársaság védelmében emel szót, és tagjainak többsége ott van abban a *Bartók Béla, Kodály Zoltán, Fodor József, Illyés Gyula, Móricz Zsigmond, Németh László, Szabó Pál, Szabó László, Szabó Zoltán, Remenyik Zsigmond, Tóth Aladár, Veres Péter, Zilahy Lajos, Szeffü Gyula* és mások nevével fémjelzett sokszínű értelmiségi

¹⁷ A Vásárhelyi Találkozó. Budapest, 1967. 92. old.

¹⁸ A népi arcvonal. Tovább 2. sz.

¹⁹ Íratlan történelem. Brassó, 1939. 80. old.

²⁰ Új Hang, 1938. január, 116. old.

²¹ A „Viharsarok” a bíróság előtt. Féja Géza pere. 1937. október 14. Bp., év nélkül, 6–7. old.

²² A „Márciusi Front” a bíróság előtt. Híd, 1938. május, 153–156. old., *Vass László*: Féja Géza öt hónapja. Magyar Nap, 1937. október 17., *Fábry Zoltán*: A Válasz. U. o., 1938. január 14., *Amiért* a magyar írók börtönt kaptak. U. o., 1938. április 26.

²³ Korunk, 1937. 12. sz. 1087–1088. old. és Új Hang, 1938. január, 99. old.

csoporthaladásban, amely a kormány faji diszkriminációs intézkedéseit az ország függetlenségére mért csapásként ítéli el.²⁴

A német fasizmus növekvő befolyása, a második világháború mindinkább erősödő előszele azonban a népi erők elképzeléseit, a reformok lehetőségeit erőszakosan levette napirendről, és a Márciusi Front az új világhelyzetből adódó feladatokat már nem tudta egységesen megválaszolni.

Voltak, akik a szellemi reformok lassú kimúlásában jelölték meg a mozgalom további feladatait, mások a harcosabb, a munkás-paraszt összefogásra támaszkodó politikai kiállást sürgették. Az sem elhanyagolható körülmény, hogy a rendőri terror meggyengítette a Márciusi Front tömegbázisát; a Markó utca hírére az ország kihűlt körülöttük, és a lelkesedők tekintélyes része magukra hagyta őket. Tovább mélyítette a mozgalom differenciálódását az a körülmény, hogy a német fasizmus előretörése az egymás mellett és együtt élő népek viszonyát is elmérgesítette. Ha az egyik oldalon a nemzetiségek elnyomásának fokozása, a másik oldalon a Németország ígéreteire támaszkodó „békés revízió” politikája fejtette ki a maga káros hatását. Az utóbbi ugyanis egyre jobban behatolhatott a nemzetiségi elnyomástól sújtott magyar nemzetiségi népi s középrétegek soraiba. A békés revízió reálisnak tűnő lehetősége így erősíti fel a bizalmatlanság elemeit, és homályosítja el újra a György Dezső által megfogalmazott dunai hivatástudatot:

*Hidat verhetne, s csak az árkot ássa,
gyakran felejtí, mi a hivatása.*

A fasiszta Németország nyílt és közvetlen betörése Kelet-Európába gyengítette a hidak építésének lehetőségeit egy olyan pillanatban, amikor a szocialista és demokratikus áramlatok sajátos formák között elképzelt találkozására még csak elkezdődött, de nem tudott megszilárdulni. Ennek feltételei pedig különösen meggyengültek akkor, amikor a vértelen revízió első sikerei a nemzeti-társadalmi, nemzetiségi-demokratikus követeléseket választották újra szíjjel. Ezzel éppen a szocialista és a demokratikus követelések szintézisének megteremtésére hivatott sajátos mozgalom szenvedett el komoly csapásokat, s a munkás-paraszt összefogás kialakulóban lévő formáit törték szíjjel. Így derült ki, hogy abban a sokszínű flórában, amelyet az ébredező parasztság szellemi kivirágzása hozott létre — ahogy Veres Péter megállapította —, keserű dudvák is akadtak, és hogy néhányan a népi frontot csupán olyan „muzsájszolidaritásnak” tekintették, amelyet most, az új tájékozódási lehetőségek idején otthagyhattak.²⁵

S bár a mozgalom így szátornorzosodott, áramlatainak, képviselőinek és vezetőinek pályafutása korántsem ért véget, ahogy azt Korom Mihály előadásából hallani fogjuk.

Anélkül, hogy elébe vágnánk mondanivalójának, a mozgalom egészéről, történelmi szerepükről szóló referátumunk végéhez közeledve, megállapíthatjuk, hogy szerepük megítélésénél éppúgy, ahogy osztályharcos szövetségeik s fegyvertársaik értékelésénél a lenini történetiség követelményeit kell érvényesítenünk.

S ha az osztályharcnak ezt a mindenkor történelmi értékelését alkalmazzuk a Márciusi Frontra, akkor érthető, hogy marxista-leninista történetírásunk miért helyezi ezt a mozgalmat forradalmi márciusaink sorába. Hiszen ők, éppúgy, mint korábban elődeink s későbbben utódaik, bemerészkedtek az osztályharc sűrű vadonjába, sebeket ütöttek s kaptak, előre léptek és tévedtek, megízlelték a győzelem mámoros érzését s a vereség keserű ízét, de mindvégig hitet tettek amellett, hogy azok az elnyomottak, akiket képviselnek, az ő egyéni sorsuktól függetlenül is előbb vagy utóbb felszabadulnak.

„Tagadom a parasztsorsot, és hiszek az emberben, aki paraszt — írta Erdei Ferenc valamennyiünk nevében —. Nem szabad parasztnak maradni. Kevés és méltatlan ez a sors, akkor, amikor út nyílik rá, hogy más legyen belőle, és minden vágy megvan arra, hogy kövesse is az ember ezt az utat... Nem lehet parasztszágot építeni. Ha egyszer paraszt az ország, akkor ott éppen olyan naptalan az ég, mintha fölötte volna egy másik, amelyik elveszi tőle a fényt. Az építés és a szabadság ott kezdődik, ahol a világ nem paraszt.

De hiszek az emberben, aki paraszt. Hiszem, hogy parasztemberekkel lehet országot építeni. A lázadások szüntelen sora megtanította arra, hogy ok van itt a taga-

²⁴ Tovább, 1938. május és Magyar Nap, 1938. május 20.

²⁵ Veres Péter: A válság éveiből. Bp., 1945. 197. old. és A mai magyar népi írókról. Korunk, 1940. június, 523. old.

dásra, és ugyancsak az okok a hitnek is elég támasztékai. Hiszem azt, hogy az az emberfajta, amely épségben kibírta a sötétben lappangás századait, képes arra is, hogy romlatlan ösztönnel építsen akkor is, ha napvilágra kerül.²⁶

S ez a hit hamarosan valósággá is válhatott, amikor annak az országnak a fiai, ahol a parasztság emberi felszabadulása elkezdődött, mivel a munkás megszűnt rab-szolga lenni, minket is napvilágra segítettek.

S ha negyven évvel ezelőtt a Márciusi Front programját Féja Gézáék, Erdei Ferencék a tetemrehívó márciusok nevében hirdethették meg, ma a minduntalan megújuló, győztes márciusok sodrában elégtétellel mondhatjuk: a szocialista Magyarország elődeinek negyven évvel ezelőtti kívánságait, óhajait, vágyait is beteljesítette és végrehajtotta.

Annak következtében, hogy azóta is forradalmi átalakulásunk vezető ereje: marxista-leninista pártunk olyan közösségi szocialista társadalom megteremtésére kovácsolta össze átalakuló, életmódjában, erkölcsében, tudatában, gondolkodásában, társadalmi helyzetében mindinkább magasabb szintre lépő munkásságunk és parasztságunk energiáit, amely most már az egykori két kismimizett népi osztály érdekeinek összeötvöződésén alapszik. *Annak szolgálatában*, hogy felszabadult dolgozó osztályaink véglegesen és történelmünk során első ízben végérvényesen honra leljenek a mostohaanyából édesanyává változott hazában.

És ennek a történelmi súlyú, méretű s jellegű vállalkozásnak az erőfeszítéseit táplálják és táplálhatják győztes jelenünket előkészítő múltunk sugarai — ahogy Féja Géza írta —, az egykori szorongatottság kiobbantotta értékei. S mivel korábbi, 32 évvel ezelőtti történelmünk során az ilyen értékeket teremtő lángolások csak a szoritások gyöngülésekor lobbanhattak fel. napjainkban, a történelmi szoritások megszűntével arra kell törekednünk, hogy az egykori időnkénti lángolásokat a fejlett szocialista társadalom állandó, éltető tüzeiként szítsuk magasra.

Dr. Korom Mihály:

A Márciusi Front és a függetlenségi mozgalom

Az emlékülésre megadott témám jogosultsága mindenekelőtt bizonyításra szorul. Hiszen formailag, szűkebb kronológiai értelemben, amikor a Márciusi Front néven kialakult és tevékenykedett ez a sajátos alakzat — akkor a függetlenségi mozgalom még csak alapozódott Magyarországon. A kiterbélyesedéskor viszont a Márciusi Front elnevezés már nem egy élő, aktív szervezet neve. Témám megkérdőjelezését látszik alátámasztani az évfordulóval kapcsolatos egy-két tanulmány és visszaemlékező álláspont is, amelyek úgy fogják fel a Márciusi Frontot, hogy annak történelme, szerepe 1938-ban, 1939-re végetért.

Kérdés az, végetért-e a Márciusi Front név alatt kialakult mozgalom akkor, amikor azt a nevet már nem használták, nem használhatták? Vagy a mozgalom a kor szűksége és lehetőségei közepette beleolvadt egy nagyobb, teljesebb nemzeti frontba!?

Hogy megnyugtatóan válaszolhassunk e kérdésekre, meg kell vizsgálnunk röviden, hogy a Márciusi Front a 30-as éveknek milyen jelensége volt, milyen a történelmi helye és fejlődési útja a háború előtti és alatti pozitív mozgalmak között. A Márciusi Front megítélése kapcsán korábban is, de részben még ma is két szélsőséges, illetve az ezekhez való átmeneti álláspont mérközgetett és mérközget egymással. Az *elsőnek* a lényege az, hogy a Márciusi Front tulajdonképpen csak a kommunisták tevékenységének eredménye, illetve minden, e mozgalomban mutatkozó pozitív eredmény az illegális párt szervezőmunkájának a következménye. Ez az álláspont igen túlzónak tűnik, szubjektív megközelítést rejt magában. Eredetét a 40-es évek végéről az 50-es évek elejéről származtatja. A *másik* szélsőséges nézet — amely korábban is létezett ugyan, de reneszánsza főleg a nyugaton most megjelent cikkekben, visszaemlékezésekben található — az ti., hogy a Márciusi Front kommunisták,

²⁶ Erdi Ferenc: *Parasztok*, Bp., év nélkül, 212. old.